

KRASIMIRA MARHOLEVA

CHICAGŠTÍ KATOLIČTÍ A SVOBODOMYSLNÍ ČEŠI V DRUHÉ POLOVINĚ XIX. STOLETÍ¹

Abstract:

This article examines the cultural and religious aspects of the social life of Chicago Czechs in the second half of the 19th century. Firstly, there is a brief outline of the history of Czech Chicago. There is a description of the role of schools, cultural societies and religion in fostering the patriotism and national identity of Chicago Czechs. Finally, there is a look at the religious relationship between the Czech Catholics and freethinkers, and their influence on everyday life in Czech Chicago.

Key words:

Czech Catholics and freethinkers in Chicago, adaptational strategies

Ve 20. letech minulého století chicagská sociologická škola zkoumala proces amerikanizace, který probíhal mezi imigranty v USA a problémy jejich integrace do americké společnosti. Její přední představitelé W. I. Thomas a R. E. Park definovali tento proces jako „účast přistěhovalců na životě komunity, ve které žijí“.² Na základě svého bádání R. E. Park uvedl, že jedním z unikátních a specifických rysů života v americkém prostředí jsou přistěhovalecké komunity. Obvykle si vytvářejí svůj vlastní svět, ve

¹ Tento článek byl podpořen Programem rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově, Fakultě Humanitních studií (PRVOUK na UK FHS): P 20 Kulturní, sociální a historická antropologie roku 2014. Článek byl zpracován v rámci specifického výzkumného projektu na Fakultě Humanitních studií Univerzity Karlovy „Alterita a vytváření kolektivních identit v českých zemích (cca. 1780–1980)“, VS 260 238 02.

² D u b o v i c k ý , Ivan, *Etnicita a Chicagská Sociologická škola*, Český lid 83, 1996, č. 1, s. 61.

kterém se snaží zachovat své tradice a jazyk.³ Jako na pozitivní příklad W. I. Thomas odkazoval na českou komunitu v Chicagu. Považoval ji za nejlepší přistěhovaleckou skupinu, protože si její představitelé udrželi své původní hodnoty.⁴ Chicagští badatelé kritizovali násilnou amerikanizaci, neboť se domnívali, že vede k demoralizaci.⁵ Do okruhu chicagské školy se zařadil i americký sociolog švédského původu Herbert Miller, který nejen bojoval proti rasovým předsudkům v Americe, nýbrž se zaměřoval na rasové otázky, otázky amerikanizace a integrace imigrantských skupin. Na podnět W. Thomase se H. Miller věnoval studiu dějin a identity české migrantské komunity v Americe se zvláštním důrazem na chicagské Čechy.⁶

Této problematice se věnuje moje výzkumné téma. Analyzuje souvislost mezi integračními a identifikačními procesy, které probíhaly u chicagských Čechů ve druhé polovině XIX. století. Integrace českých migrantů do americké společnosti zahrnuje tři etapy – adaptaci, akulturaci a asimilaci.⁷ Asimilační proces u amerických Čechů závisí na mnoha faktorech a probíhá různě tak, jak se proměňuje jejich identita. V této souvislosti aplikují nejen konstruktivistické pojetí identity jako něco proměnlivého a flexibilního,⁸ nýbrž i koncepce E. Eriksona – podle něj je pojem „identita“ zakotven v prožitku emigrace, imigrace a amerikanizace nových Američanů, kteří opustili vlast, aby „přetavili svou pradávnu identitu do společné identity selfmademana“.⁹ V své stati se vedle archivních pramenů a účelových tisků (především informativních brožur) opírám o český periodický tisk vycházející v Americe. Ten byl hlavním zdrojem informací a „zrcadlem“ sociálního a kulturního života v českém Chicagu.

Je známo, že v období masové české imigrace do Ameriky ve druhé polovině XIX. století vznikla první střediska české imigrace v St. Louisu, New Yorku, Clevelandu a Chicagu.¹⁰ V 50. až 70. letech XIX. století bylo největším a nejdůležitějším českoamerickým městem St. Louis, naproti tomu

³ P a r k , Robert E.: *Society. Collective Behaviour. News and Opinion. Sociology and Modern Society*. In: *Collected Papers*. Vol 3. Eds. H. Hughes; Ch. Everett. Glencoe 1955, s. 152.

⁴ D u b o v í c k ý , I.: *Etnicita*, s. 61.

⁵ P a r k , R. E., *Society*, p. 152.

⁶ Š v e c , Luboš: *Herbert Adolphus Miller; psychóza útisku a střeoevropská otázka*, *Slovanský přehled* 93, 2007, s. 289, 291–293.

⁷ Š a t a v a , Leoš: *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA*. Praha 1989, s. 61–66.

⁸ B r u b a k e r , Rogers – C o o p e r , Frederick: „*Beyond Identity*“, *Theory and Society* 39, 2000, s. 10.

⁹ E r i k s o n , Erik: *Life History and the Historical Moment*. New York 1975, s. 43.

¹⁰ V a c u l í k , Jaroslav: *České menšiny v Evropě a ve světě*, Praha. 2009, s. 269–271.

počet Čechů v Chicagu v 50. – 60. letech XIX. století nebyl velký. Byli to především chudí dělníci, kteří zde v těchto letech našli nový domov; anglický jazyk ovládal málokdo z nich. Chicago se stalo pro české migranty atraktivnější po dokončení dráhy mezi Chicagem a New Yorkem.¹¹ Na přelomu 60. – 70. let se tedy „metropole amerického češství“ přesunula k břehům „jezera Michiganského“.¹²

Uvnitř českých komunit a enkláv v USA existovala názorová diferenciaci díky svobodě slova, kterou demokratická Amerika svým občanům zaručovala.¹³ V druhé polovině XIX. století se v českém kulturním a národním životě formovaly tři tábory – svobodomyslný (*freethinkers*, tzv. volnomyšlenkáři a antiklerikálové, kteří měli silný vliv ve městech), katolický (v St. Louisu, v Clevelandu, v Chicagu a ve farmářských oblastech) a evangelický.¹⁴ V Chicagu byli Češi rozděleni hlavně na katolíky, protestanty, jejichž počet nebyl velký, a svobodomyslné.

První česká čtvrť „Bohemian Quarter“ byla založena kolem r. 1852 v severní části města při jezerním břehu nedaleko jižní části Lincoln parku. Usadilo se tam několik českých rodin z New Yorku (rodiny Petra Straky, Františka Burdy, Josefa Dvořáčka, Jana Šterby, Františka Adolfa Valenty).¹⁵ V 70. a 80. letech vznikly české čtvrti sv. Václava, sv. Prokopa, založené farářem Vilémem Čokou, sv. Víta, sv. Jana Nepomuckého, Panny Marie Lurdské, sv. Ludmily a další.¹⁶ Česká čtvrť Plzeň se stala centrem českého společenského života. Na sklonku XIX. století se mnoho svobodomyslných Čechů usadilo v západní části Chicaga, kde založili českou čtvrť „Česká Kalifornie“.¹⁷ Další české čtvrti byly Nový Tábor, Town of Lake, Západní Englewood, Grand Crossing, čtvrť u Národního Hřbitova atd.¹⁸ Čeští odborníci se postupně objevili ve všech oblastech společenského a veřejného života. V roce 1878 žilo v Chicagu už 500 000 obyvatel, z nichž 25 000 byli Češi.¹⁹ V 80. letech XIX. století jeden z předních

¹¹ D o r n í k , Francis: *The Czech Contribution to the Growth of the United States*. Washington 1961, s. 28–29.

¹² *Adresář a almanach českého obyvatelstva v Chicagu*. Chicago 1915, s. 29–30.

¹³ J a k l o v á , Alena: *Čechoamerická periodika*. Praha 2010, s. 144.

¹⁴ K l í m a , Stanislav: *Čechové a Slováci za hranicemi*. Praha 1925, s. 208; Š a t a - v a , Leoš: *Migrační procesy*, s. 84.

¹⁵ B u b e n í c e k , Rudolf: *A History of the Czechs in Chicago*. Chicago 1939, s. 33.

¹⁶ H a b e n i c h t , Jan: *Dějiny Čechův Amerických*. St. Louis 1904–1910, s. 617.

¹⁷ P o l i š e n s k ý , Josef: *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky*. Díl 2. Češi a Amerika. Praha 1996, s. 65.

¹⁸ *Adresář a almanach českého obyvatelstva v Chicagu*, s. 39.

¹⁹ *Popis českého života v Chicagu*. Amerikán. Národní kalendář 1878, s. 85.

amerických Čechů T. Čapek charakterizoval na stránkách *Národních listů* Chicago jako multikulturní město: „*Svým počtem zaujímají Čechové mezi přistěhovalci v Chicagu páté místo. Rodilých Američanů je ovšem nejvíc. Po nich následují v řadě Irčané s Angličany, Němci, Poláci, Čechové, Švédové, Dáni, Francouzové, Italové, rusko-polští židé, Jihoslované, Čiňané, Japonci, Turci, Řekové a jiné drobné národnosti. [...] Největší česká osada je v tzv. “Plzni”, na západní straně města. Mnoho nechybím, řeknu-li, že v chicagské “Plzni” žije skoro tolik Čechů, jako v Plzni vaší. Je to hotové české město, Jdeš-li osmnáctou ulicí mezi Halsted až k vápenným lomům, neslyšíš jinak než česky, nevidíš jiné než české nápisy, česká jména na štítech domů a české tváře. [...] Všech Čechů počítá se zde na 40 000“.*²⁰

Adaptační strategie chicagských českých katolíků a svobodomyšlných

Během kontaktů s americkým prostředím si chicagská česká komunita vytvářela svou vlastní adaptační a integrační strategii, jejímž cílem bylo zpomalování procesu asimilace, zachování původních národních i kulturních charakteristik. Strategie chicagských českých katolíků a svobodomyšlných se projevovala různým způsobem. Sice se v něčem shodovala, ale většinou se lišila. Shodná byla především sama existence české komunity. V ní se užívala převážně čeština, protože pro českou emigraci bylo charakteristické tzv. „rodinné“ vystěhovalectví.²¹ Podle tvrzení T. Čapka v 80. letech 19. století v chicagské české komunitě dominovala čeština jako komunikační jazyk i u dětí: „*Aby dítě zde rozené neumělo česky, je věru řídkým případem. [...] Dost dětí zde najdete, že do čtyř nebo do pěti roků ani anglicky neznají. Proč? Poněvadž rodiče s nimi jinak nemluví v domácnosti (i kdyby neuměly anglicky) než česky. [...] Řeč našich českých Američanů je v některých případech tak plynná, že až cizího přízvuku nepoznáš.*“²²

Čeština byla nejenom jazykem denní komunikace českých migrantů, nýbrž i periodik. Ta přebírala po dlouhá desetiletí funkci hlavního faktoru kulturní a etnické sebeidentifikace amerických Čechů, přispívala k zachování jazyka, kulturní tradice a původní identity. „*Nedá se popřít, že bez českého tisku český jazyk a český život by velice smutně živořily.*“, tvrdil

²⁰ Archiv Náprstkova muzea, Archivní sbírka Krajanství, Scrapbooks: *Čechové mimo vlast X. 1887–1892.*

²¹ J a k l o v á , Alena: *Proměny etnické a kulturní identity českých přistěhovalců ve Spojených státech amerických.* Interpretace analýz čechoamerického periodického tisku 19. a 20. století. Praha 2014, s. 12.

²² Archiv Náprstkova muzea, Archivní sbírka Krajanství, Scrapbooks: *Čechové mimo vlast X. 1887–1892.*

chicagský Čech Jaroslav V. Luňák.²³ Českoamerický tisk nebyl pouze prostředek komunikace, nýbrž měl i integrační a identifikační funkce. Byl odrazem jak procesu asimilace imigrantů v přistěhovalecké zemi, tak i historie české migrace v Spojených státech.²⁴ V roce 1867 byly založeny *Katolické noviny*, redigované katolickým knězem Josefem Molitorem a *Pokrok*, vydávaný Josefem Pastorem (1841–1899), který měl protiklerikální zaměření.²⁵ Mezi oběma časopisy probíhal „boj na život a na smrt“, protože v této době panovalo mínění, že vedle *Slávie* a *Pozoru Amerického*, „nejvyšš ještě jeden list se udržet může.“²⁶ *Katolické noviny* záhy zanikly. Jak uvedl R. E. Park, od této doby každý nový český list, vydávaný v Spojených státech, měl se přiklonit k jednomu nebo druhému táboru.²⁷ Za Pastorovy redakce *Pokroku* nastaly vášnivé spory o víru, které v následujících desetiletích se objevily téměř ve všech čechoamerických časopisech.²⁸ Až v 80. a 90. letech čeští katolíci v Chicagu znovu převzali úlohu katolického publikačního centra,²⁹ když začali vydávat periodika *Čechoslovan*, *Katolík* a *Národ*.

Protože J. Pastor toužil po zaměstnání, které slibovalo lepší finanční odměnu, odjel do Hamburku a tam založil vystěhovaleckou kancelář.³⁰ Nástupcem J. Pastora v redakci *Pokroku* se stal protestantský kněz František B. Zdrůbek (1842–1911). Po svém příjezdu do Ameriky v roce 1867 Zdrůbek působil v církvi Česko-moravských bratří a po krátkém pobytu v Racine, Cedar Rapids, Clevelandu, Texasu a Omaze se přestěhoval v září roku 1875 do Chicaga. Rozkvět čechoamerického svobodomyslného novinářství v 70. letech byl spojený s jeho osobností a s českým vydavatelem Augustinem Geringerým. Oba založili první český deník *Svornost* a týdeník *Amerikán*.³¹ V redakci *Svornosti* působil Zdrůbek až do své smrti roku 1911.

²³ L u ň á k , J. V.: *Česká otázka v Americe*, Amerikán, Chicago, r. XVII, 14. 10. 1891, č. 4, s. 30.

²⁴ J a k l o v á , A.: *Proměny etnické a kulturní identity*, s. 15.

²⁵ V l h a , Marek: *Česká komunita ve Spojených státech a náboženský konflikt*. In: *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století (1780–1918)*. Eds. Z. R. Nešpor; K. Kaiserová. Ústí nad Labem 2010, s. 407–408.

²⁶ Č a p e k , Tomáš: *Naše Amerika*. Praha 1926, s. 305.

²⁷ P a r k , Robert E.: *The Immigrant Press and Its Control*. New York and London 1922, s. 265.

²⁸ Č a p e k , Tomáš, *Návštěvníci z Čech a Moravy v Americe v letech 1848–1939: příspěvek k dějinám amerických Čechů*. Chicago 1940, s. 41.

²⁹ V l h a , M.: *Česká komunita*, s. 407–408.

³⁰ Č a p e k , Tomáš, *Padesát Let Českého Tisku v Americe*. New York 1911, s. 74; T ý ž , *Naše Amerika*, s. 305.

³¹ *František Boleslav Zdrůbek*. Amerikán, Národní kalendář 1913, s. 232–237.

K mladší generaci českoamerických novinářů v Chicagu patřil Bartoš Bittner (1861–1912), který po svém příjezdu do Spojených států v roce 1884 působil jako žurnalista a učitel v české škole v Cedar Rapids (Iowa). V roce 1887 byl pozván do Chicaga, aby pracoval ve Svornosti a stal se redaktorem dalšího svobodomyšlného časopisu *Duch času*, který založil roku 1875 Fr. Zdrůbek. Po svém odchodu ze Svornosti B. Bittner založil satirický časopis *Šotek*³², který nebyl nástrojem společenské polemiky a jeho hlavní funkcí bylo bavit nejširší publikum.³³ Je třeba uvést, že povaha B. Bittnera byla velmi složitá a jeho osobnost proto nebyla hodnocena jednoznačně. Jeden z předních Čechoameričanů T. Čapek ho charakterizoval jako nešťastného člověka bohémské povahy, který „pracoval nepravidelně,“ zároveň byl vzácný talent, „bohatýr ducha, básník a filozof, mistr českého slohu“.³⁴

Vzdělávání českých dětí v Chicagu bylo také záležitostí jak českých katolíků, tak svobodomyšlných Čechů. Čeští katolíci se věnovali výchově českých dětí v křesťanském duchu a tvrdili, že „katolická česká strana“ je jediná, která usiluje o zachování ohroženého českého jazyka v Americe. Říkali, že úcta a vážnost k rodnému jazyku povznáší člověka mravně, poněvadž je to zároveň úcta a vážnost k sobě samému a kdo sám k sobě úcty nemá, marně by ji hledal u jiných. Podle nich se proto čeština nesmí považovat za překážku stát se „dobrým americkým občanem“.³⁵ Upozornili na „smutnou“ skutečnost, že české děti v Americe raději mluví anglicky než česky a tak přijímají i cizí duch, „jiné mravy a zvyky“. „*Rodiče se jich táží česky a dítě odpovídá jazykem anglickým*“. Tím se narušila shoda a jednota v rodinném životě, „*mezi rodiči a dětmi se tvoří stále větší a větší propast*.“³⁶ „Český panenský klášter Nejsv. Srdce Ježíšova“, založený na přelomu 19. a 20. století chicagskými katolickými Čechy, měl za cíl vychovávat českou mládež ke katolické víře a k udržování české národnosti, připravovat pro české katolické školy v Americe české učitelky, protože jejich počet v Americe nebyl dostatečný. K jeho založení přispěla i skutečnost, že „mnoho českých dívek“ vstoupilo do anglických nebo německých klášterů a nemohly uplatňovat českou mluvnici a psaní.³⁷

Svobodomyšlní Čechové tvrdili, že jejich hlavní povinností je „*udržovat mezi sebou a svými dětmi vedle řeči zemské řeč mateřskou*“. Za tím účelem

³² *Bartoš Bittner*. Amerikán, Národní kalendář, 1913, s. 139.

³³ J a k l o v á , A.: *Čechoamerická periodika*, s. 179.

³⁴ Č a p e k , T.: *Naše Amerika*, s. 278.

³⁵ M o t t e š i c k ý , M.: *Škola a život*. Čechoslovan, Chicago, 4. 9. 1886, č. 22, s. 6.

³⁶ *Proč mluví naše děti raději anglicky než česky?*. Čechoslovan, Chicago, 7. 4. 1888, s. 5.

³⁷ *Český panenský klášter*. Národ, Chicago, 23. 2. 1895, č. 17, s. 2.

„mají zakládat české školy a česko-anglické školy nedělní“, „vzájemně se podporovat, bratrství a svornost pěstovat“.³⁸ Do českého svobodomyslného školství a kulturního života přispěl i František B. Zdrůbek. V Chicagu působil jako učitel v české svobodomyslné škole. Od 70. let napsal řadu čítanek a učebnic pro žáky svobodomyslných škol.³⁹ Zdrůbek v místním svobodomyslném tisku uvedl, že základními prostředky zachování u českých dětí českou řeč jsou rodina, škola a česká společnost. Protože založení českých škol bylo podle Zdrůbka možné pouze ve městech a ve velkých českých čtvrtích, doporučil praktikování češtiny v rámci rodiny v menších českých čtvrtích nebo ve čtvrtích, kde česká rodina žila vzdálená od ostatních. Když v české čtvrti žije několik českých rodin s několika dětmi dohromady, mohou si založit sobotní a nedělní školu, uvedl dále F. Zdrůbek.⁴⁰

Čeští katolíci a svobodomyslní v Chicagu založili první české školy v 60. letech.⁴¹ V roce 1875 z iniciativy českého katolického faráře Viléma Čoky byla otevřena další česká katolická škola.⁴² O dva roky později vznikla nedělní česká svobodomyslná škola, na níž začal učit český novinář A. Geringer. Další česká svobodomyslná škola „Vojty Náprstka“, založená v „České Kalifornii“ na sklonku 19. století, měla pro svobodomyslné chicagské Čechy velký význam. Na počátku XX. století počet českých svobodomyslných škol v Chicagu byl 19 – nesly jména osobností českého národního života Jan Amos Komenský, Karel Havlíček, Jan Neruda, Svatoopluk Čech, František Palacký, Mikoláš Aleš, a také organizátorů čechoamerického společenského a kulturního života F. B. Zdrůbek, Ladimír Klácel vedle dalších.⁴³

Čeští katolíci v Chicagu se věnovali i odbornému vzdělávání druhé české generace. V roce 1887 založili vyšší chlapeckou českou školu (High school) „Koleje sv. Prokopa v Chicagu“ pro křesťanské a „všestranné“ vzdělávání mladých českých „schopných katolíků a vlastenců“. Škola byla rozdělena na dva směry. Klasický směr byl určen pro ty, kteří později chtěli do semináře jako bohoslovci nebo vstoupit na univerzitu. Obchodní směr byl pro ty, kteří se chtěli věnovat obchodu. Výuka obsahovala náboženství, český,

38 *Feuilleton*. Amerikán 6, Chicago, 13. 4. 1881, č. 29, s. 240.

39 V l h a , M.: *Česká komunita*, s. 409.

40 Z d r ů b e k , Frank B.: *Sobotní a nedělní školy v Americe*. Amerikán, Národní kalendář, 1888.

41 *Popis českého života v Chicagu*. Amerikán. Národní kalendář, 1878, s. 87; A l b i - e r i , Pavel: *Český živel v Chicagu*, In: Adresář českých obchodníků, živnostníků a spolků. Chicago 1900, s. 25.

42 *Památník zlatého jubilea osady Svatého Prokopa Chicagu III (1875–1925)*. Chicago 1925.

43 *Adresář a almanach českého obyvatelstva v Chicagu*, s. 54.

německý a anglický jazyk, zeměpis, dějepis a latinu, algebru, geometrii. V roce 1887 byl schválen ústav. Prvním ředitelem koleje se stal profesor češtiny Prokop Neužil.⁴⁴

Mezi českými katolíky a svobodomyšlnými existovala rivalita o výchově českých dětí. Podle katolického *Čechoslovana* v druhé polovině 19. století české katolické školy navštěvovalo přes 1600 dětí, kdežto ve svobodomyšlných školách jich prý bylo pouze 300. Svobodomyšlní Češi byli kritizováni i za to, že neposílají své děti do českých škol. Z katolických řad byli obviňováni, že symbolizují „ultramaterialistický protičeský duch“.⁴⁵ Současně čeští katolíci nepopírali problémy, které má české katolické školství vyřešit. Je příznačné, že z toho vinili rodiče, nikoli učitele: „*Mnoho katolických rodičů zde neplní dosud svou svatou povinnost k dětkám svým, nechápou, že „dítě české patří do školy české“.*“⁴⁶

Ve své adaptační strategii kladli čeští katolíci v Americe důraz na náboženství. Již v 60. a 70. letech byly v Chicagu postaveny dva české kostely – chrám sv. Václava a chrám sv. Jana Nepomuckého⁴⁷. V 80. letech kvůli velkému počtu obyvatel v osadě Sv. Prokopa byl postaven velký chrám sv. Prokopa. Na jeho dokončení a vysvěcení v roce 1883 dali čeští katolíci kolem 50 000 tisíc dolarů.⁴⁸ Ve svém listu *Čechoslovanu* uvedli, že „chrám Páně sv. Prokopa“ je jeden z nejkrásnějších v Chicagu a „Čechům chicagským slouží k velké cti“.⁴⁹ Na přelomu století chicagští čeští katolíci s hrdostí konstatovali: „*V Chicagu jest teď 6 katolických kostelů a na jaře se budou stavět dva nové.*“⁵⁰

Významnou část národního života chicagských katolických i svobodomyšlných Čechů tvořily jejich organizace a spolky, které si založili v Americe. Patřily k nejvýznamnějším znakům společenského a kulturního života

44 *Činnost řádu Benediktinského v osadě sv. Prokopa.* Národ, 4. 7. 1894; *Vyšší chlapecká škola sv. Prokopa v Chicagu.* Čechoslovan, 9. 7. 1887, s. 8. V roce 1901 se vyšší česká škola přestěhovala do jiného města do větší budovy. Do roku 1914 byla považována za nejvyšší českou vzdělávací instituci v Americe. Srov. Č a p e k , Thomas: *The Čechs (Bohemians) in America : a study of their national, cultural, political, social, economic and religious lifes.* Boston, New York 1920, s. 242–243.

45 M o t t e š i c k y , M., *Škola a život,* Čechoslovan, Chicago, 4. 9. 1886, č. 22, s. 6.

46 *Epištola k rodičům.* Národ 1, Chicago, 26. 8. 1894, č. 198, s. 2.

47 C h a d a , Joseph: *The Czechs in the United States,* Washington 1981, s. 97; *Adresář a almanach českého obyvatelstva v Chicagu,* 1915, s. 54.

48 *Činnost řádu Benediktinského v osadě sv. Prokopa.* Národ, 4. 7. 1894; *Chrám Páně sv. Prokopa v Chicagu,* Čechoslovan 3, 25. 6. 1887, č. 64, s. 4.

49 „*Chrám Páně sv. Prokopa v Chicagu.* Čechoslovan 3, 25. 6. 1887, č. 64, s. 4.

50 Archiv Náprstkova muzea, Archivní sbírka Krajanství, Scrapbooks: *Čechové mimo vlast X.* 1887–1892.

českých přistěhovalců, představovaly symbolický „přenos“ národních tradic ze staré vlasti do „Nového světa“ a v neposlední řadě důležitý nástroj udržování českého jazyka. „*Spolkový život Čechů chicagských [...] přispívá značně k tomu, aby češstvo chicagské i venkovské nebylo pohlceno vlnami živlů cizích, zejména pak živlem americkým*“, uvedla redakce chicagské svobodomyšlné Svornosti.⁵¹

Do spolkového života chicagských svobodomyšlých Čechů se v této době aktivně zapojil jeden z prvních českých přistěhovalců Jan Borecký (1828–1911). Přijel do Ameriky v roce 1854, kde se seznámil s průkopníkem čechoamerického novinářství Vojtou Náprstkem. Během svého pobytu v Milwaukee (Wisc.) a v St. Louisu (uvést stát) se J. Borecký věnoval kulturnímu životu místních Čechů.⁵² V roce 1864 se odstěhoval do Chicaga „*na žádost tamních Čechů, aby řídil jejich Slovanské lípy a divadlo*“.⁵³ J. Borecký se stal i jedním ze zakladatelů pěveckého sboru „Hlahol“ a první sokolské organizace. Na konci 60. let se vrátil do Milwaukee na žádost svých přátel.⁵⁴

Založená *Slovanská lípa* v roce 1861 po vzoru pražských *Líp* pořádala veřejné přednášky, organizovala plesy a výlety, položila základy českého divadla v Chicagu, zakládala knihovny a podporovala české školy.⁵⁵ Hlavním úkolem postavené budovy Slovanské Lípy, podle Fr. B. Zdrůbka, bylo přispět k svornosti mezi chicagskými Čechy a pěstování lásky k jejich staré vlasti.⁵⁶ V roce 1867 se budova stala obětí požáru. Spolek uspořádal bazar, nazvaný „První česká výstava v Americe“, aby získal finanční prostředky ke stavbě nové budovy. Průkopník čechoamerického novinářství Vojta Náprstek poslal do bazaru různé předměty – obrazy, knihy, sochy, nádoby.⁵⁷ Nová budova, která byla postavena v roce 1869 se stala symbolem českého národního života. Byla v ní instalována dřevěná polychromovaná socha

51 *Listy Chicagské. Svornost, Chicago, 16. 01. 1878, č. 87.*

52 Archiv Náprstkova muzea, fond Krajanství 2: USA, kr. 60, i. č. 7–1, *Sešit zápisků Jana Boreckého.*

53 Jan Borecký Vojtovi Náprstkovi do Prahy z Chicaga 15. října 1864. Archiv Náprstkova muzea, fond Vojty Náprstka, karton 8, Jan Borecký.

54 Archiv Náprstkova muzea, fond Krajanství 2: USA, kr. 60, i. č. 7–1, *Sešit zápisků Jana Boreckého.*

55 A l b i e r i , P.: *Český živel v Chicagu*. In: Adresář českých obchodníků, živnostníků a spolků. Chicago 1900, s. 13–15.

56 B u b e n i c e k , R.: *A History of the Czechs in Chicago*, s. 84.

57 *Almanach české osady „Plzeň“*. Chicago 1904, s. 23–24, 26.

kněžny Libuše a první divadelní představení v ní bylo věnováno českému knížeti Soběslavovi.⁵⁸

V Chicagu působila druhá největší sokolská společnost v USA.⁵⁹ V 60. letech vznikly v Chicagu první dvě sokolské jednoty – „Tělocvičná Jednota Sokol“⁶⁰ a „Česko-Americký Sokol“⁶¹. V následujících letech byl založen „Plzeňský Sokol“ (1879), „Sokol Praha“ ve čtvrti Town of Lake (1888) a další.⁶² Budova TJ Sokola postavena v 70. letech se stala největší českou národní budovou v Americe a hlavním střediskem českého národního života v Chicagu. Scházely se tam často české a polské spolky, pořádaly se přednášky, zábavy,⁶³ každoroční májové plesy⁶⁴ a výlety,⁶⁵ slavila se památka Mistra Jana Husa.⁶⁶

Oslavy a sjezdy uspořádané sokolskými jednotami byly vhodnou příležitostí pro chicagské svobodomyšlné Čechy projevit veřejně vlastenečtví. Na sjezdu sokolských jednot v USA v roce 1878 v Chicagu účastníci prohlásili, že jejich cílem je pěstovat českou národnost zakládáním tělocvičných jednot, škol a knihoven. Vzdělání a mravnost byly považovány za hlavní zdroj reformy společenského, politického a náboženského života.⁶⁷ Při odhalení praporu „Sokol Praha“ v roce 1889 v Columbia Hall česko-američtí sokolové prohlásili, že chtějí přispět k povznesení české národnosti.⁶⁸ Když byla otevřena druhá budova chicagské sokolské organizace na přelomu století, chicagští Češi charakterizovali tuto slavnost jako další příležitost k společné práci a vlastenecké činnosti.⁶⁹ Tento záměr potvrzuje teze amerického sociologa R. E. Parka, že imigrantské spolky lze hodnotit jako střediska krajanské vlastenecké propagandy prostřednictvím tzv. veřejných rituálů, které sebou přinesli ze staré vlasti.⁷⁰

⁵⁸ A l b i e r i , P.: *Český živel v Chicagu*, s. 15.

⁵⁹ V a c u l í k , Jaroslav: *Češi v cizině 1850–1938*. Brno 2007, s. 161.

⁶⁰ *Pokrok* 1, 2. 10. 1867, č. 2.

⁶¹ *Pokrok* 1, 13. 4. 1868, č. 27, s. 3.

⁶² H a b e n i c h t , Jan: *Dějiny Čechův Amerických*. St. Louis 1904–1910, s. 597–598.

⁶³ *Popis českého života v Chicagu*. Amerikán, 1878, s. 86.

⁶⁴ *Svornost* 3, 15. 4. 1878, č. 163, s. 4.

⁶⁵ *Svornost* 3, 5. 7. 1878, č. 232, s. 4.

⁶⁶ *Svornost* 3, 6. 7. 1878, č. 233, s. 4.

⁶⁷ J a k l o v á , Alena: *Čečoamerická periodika*, s. 54.

⁶⁸ *Památník Těl. Jednoty Sokol „Praha“*, s. 16.

⁶⁹ *Slavnost otevření budovy Sokola Chicago*. Český svět 1, 16. 9. 1899, č. 17.

⁷⁰ P a r k , Robert – Burgess, Ernest W. – McKenzie, Roderick D.: *The City*, s. d. et l., s. 26–27.

Chicagští svobodomyšní a katoličtí Češi považovali spolky i za prostředek charitativní činnosti a sociální podpory svých krajanů. Mezi nejvýznamnější svobodomyšlné podpůrné spolky v Chicagu patřila Jednota řádů česko-slovanských podporujících spolků založena v roce 1854.⁷¹ V lednu 1866 vznikl katolický „Svatováclavský podpůrný spolek“, jehož cílem bylo „podporovat v případě nemoci a smrti“.⁷² V 80. letech katolický *Čechoslovan* apeloval na bohatší a zámožnější české katolíky, aby založili „dělnické spolky“, které měly poskytnout dělníkům hmotnou pomoc v případě, že dělník ztratí pracovní místo nebo onemocní. Každý dělník, který se do takového spolku zapojí, se zavazuje žít „řádným, pravým, čestným a křesťanským životem.“⁷³

Poměry mezi českými katolíky a svobodomyšlnými v Chicagu

Vzájemné vztahy katolíků a svobodomyšlných Čechů ovlivňovaly každodenní život chicagské české komunity. V 60. letech mezi nimi neexistovaly tak vážné náboženské spory, jako v následujících desetiletích. Větší zábavy a národní vystoupení bývaly společné. Např., obě strany se často scházely v pěveckých sborech „Lumír“ a „Hlahol“.⁷⁴ Katolický kněz Josef Molitor, který přijel v roce 1866 do Chicaga, navštěvoval svobodomyšlné spolky „Slovanskou lípu“ a „Hlahol“ a zároveň vydával *Katolické noviny*, které redigoval svobodomyšlný Antonín Jurka. Jeden z prvních ideologů svobodomyšlných v Chicagu, František Matouš (Ladimír) Klácel (1808–1882), chtěl spojit jednotlivé svobodomyšlné čtvrti v jednotnou organizaci a případně vybudovat i českou svobodomyšlnou čtvrť.⁷⁵ Podle L. Klácela v svobodomyšlné obci vzdělávací úlohu chrámu mají převzít škola, přednáškové večery, divadlo, hudba a kniha.⁷⁶ Na sklonku svého života L. Klácel zůstal v zapomenutí a paradoxem bylo, že to byli katolíci, kteří se o něj postarali, aby nezemřel hladem.⁷⁷

71 H á j k o v á , Dagmar: *Naše česká věc. Češi v Americe za první světové války*. Praha 2011, s. 19.

72 *Popis českého života v Chicagu*. Amerikán, Národní kalendář, 1878, s. 87.

73 *Katolické spolky dělnické*. *Čechoslovan* 2, 20. 11. 1886, s. 6.

74 Srov. *Adresář a almanach českého obyvatelstva v Chicagu*, s. 17.

75 D u b o v i c k ý , I.: *Češi v USA – otázka identity (1848–1938)*, *Český lid* 83, 1996, č. 3, s. 233.

76 K a b e l í k , Jan: *František Matouš Klácel. Ke stým narozeninám*. Praha 1908, s. 28.

77 D u b o v i c k ý , I.: *Češi v USA – otázka identity*, s. 233.

Podle českého etnologa I. Dubovického⁷⁸ se náboženské sváry staly ostřejší v 70. letech příjezdem žáka L. Klácela protestantského kněze Františka B. Zdrůbka do Chicaga. Zdrůbkovy názory v době jeho pobytu ve Wisconsinu byly dokonce pro místní česko-moravské protestanty příliš neortodoxní. Zdrůbek odmítal katechismus a kladl důraz na morální aspekty náboženství.⁷⁹ Jeho svobodomyšlní krajané ho charakterizovali jako „člověka, který vítězí silou přesvědčení, věří v poctivou oddanou práci. Pokrokové názory, jež zdědil po Klácelovi, hájival s fanatickou urputností“.⁸⁰ Z podnětu L. Klácela založil Fr. Zdrůbek svobodomyšlnou společnost „Svobodná obec“ a byl zvolen jejím předsedou.⁸¹ Cílem společnosti bylo pěstovat českou národnost, šířit „vzdělání, svobodomyšlnost a mravnost všemi silami a používat všech příležitosti k tomu“.⁸²

V roce 1876 došlo k prvnímu náboženskému konfliktu mezi Fr. Zdrůbkem a místními českými katolíky. Katolický farář osady Sv. Václava Josef Molitor nechtěl dovolit, aby byl každý Čech pohřben na česko-polském katolickém hřbitově. Mezi svobodomyšlnými Čechy vyvolalo jeho chování bouři. Na počátku roku 1877 František B. Zdrůbek zahájil veřejné svobodomyšlné přednášky v budově Tělocvičné jednoty Sokol, na nichž mluvil o potřebě založení českého národního svobodomyšlného hřbitova v Chicagu. V březnu 1877 byla založena národní hřbitovní společnost ze zástupců osmi spolků (TJ Sokol, Česko-dělnický podpůrný sbor, Česko-národní podpůrný sbor, Spolek Sv. Prokopa, Spolek Sv. Václava a další). Cílem spolku bylo vzdělání českých dětí a založení české knihovny.⁸³

Vrcholem náboženských sporů bylo jaro 1877, když došlo k velkému veřejnému náboženskému sporu mezi F. B. Zdrůbkem a katolickým farářem čtvrti sv. Prokopa Vilémem Čokou. V březnu 1877 po skončení své veřejné přednášky v sále Tělocvičné jednoty Sokol F. B. Zdrůbek vyzval místní české katolíky k náboženské veřejné diskusi,⁸⁴ jejímž cílem mělo

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ V l h a , Marek: *Poslední služba zesnulým ve svobodomyšlné Americe a Český Národní Hřbitov v Chicagu*. Sonda do náboženského milieu česko-amerického svobodomyšlného hnutí. In: Vira, kultura a společnost. Ed. M. Havelka a kol. Červený Kostelec 2012, s. 339.

⁸⁰ Č a p e k , T.: *Naše Amerika*, s. 320.

⁸¹ *František Boleslav Zdrůbek*. Amerikán, Národní kalendář, 1913, s. 232–237.

⁸² *Některým těm utračům*. Následující vysvětlení tak zvaných obřadností při Svobodné Obci v Chicagu čteme: v „Dennici Novověku“ č. 39. Duch času, Nedělní list „Svornosti“ pro zábavu a poučení, 7. července 1878, č. 47, s. 342.

⁸³ *Dějiny Česko-národního hřbitova*, Chicago 1877, s. 5–6, 8. Detailně k tomu: V l h a , M.: *Poslední služba*, s. 346–347.

⁸⁴ *Svornost*. 31. 3. 1877, č. 144.

být dosažení „svornosti“ Čechů v Chicagu, „*aby se vzájemně naučili lépe se poznávat*“ a „*společně působit za účely národními*.“ Autor upozornil na skutečnost, že náboženské spory mezi chicagskými Čechy narušily jednotu české společnosti a uvedl, že pokud nebude tato smutná tendence zastavena, „*staneme se jeden druhému nesnesitelnými, odpornými nepřáteli – a tak budeme pracovat na své vlastní záhubě rok od roku, až zhyne vše*“.⁸⁵ Tato „veřejná náboženská hádání“ pod názvem „*Svatá víra hubí mravnost lidskou*“ mezi F. B. Zdrůbkem a katolickým farářem Vilémem Čokou proběhla v polovině dubna roku 1877. I když obě strany oslavovaly vítězství⁸⁶, toto religiózní rozdělení nebylo překonáno.

V následujících letech Fr. Zdrůbek kritizoval české katolíky na stránkách nového časopisu *Duch času*. Útočil na V. Čoku, že považuje náboženství za „dojnou krávu“ a kostel za „veřejné tržiště“.⁸⁷ Časopis se ostře vyslovoval i proti českým katolíkům z jiných amerických států (St. Louis, Nebraska, New York a další).⁸⁸ Čeští katolíci v Americe samozřejmě měli k Zdrůbkovi krajně negativní postoj. Čechoamerický katolický lékař Jan Habenicht ho charakterizoval jako sobeckého, nedůtklivého člověka, který ve svých veřejných přednáškách a pojednáních „*cynickým způsobem šířil nenávisť krajanů proti krajanům*“. Nazýval „*Svobodnou obec*“ „sektou“ s „bezduchými ceremonii“ a Zdrůbka – „vrchní sektářskou hlavou českých nevěrců.“⁸⁹

Čechoameričan T. Čapek charakterizoval náboženské poměry v českém Chicagu v 80. letech takto: „*Spory náboženské, někdy tak mezi našinci oblíbené, docela pomínuly. Není k nim příležitosti. Katolíci a svobodomyslní se nestýkají ve veřejném ani v soukromém životě. Zřídka jen vyměňují se vzájemná pozvání k zábavám*.“⁹⁰ V 90. letech náboženské konflikty v Chicagu probíhaly mezi českými benediktiny a českým svobodomyslným novinářem Bartošem Bittnerem. V roce 1895 získal Bittner slávu jako žurnalista,

85 „*Předmluva k veřejné náboženské rozpravě*“ od Fr. B. Zdrůbka. *Svornost*, 14. 4. 1877, č. 156.

86 A l b i e r i , P.: *Český živel v Chicagu*, s. 29.

87 *Vzor duchovního „pastýře“*. *Duch času*, Nedělní list „*Svornosti*“ pro zábavu a poučení, 1. prosince 1878, č. 61, s. 64.

88 *Jaké má katolický „Hlas“ dopisovatele*. *Duch času*, Nedělní list „*Svornosti*“ pro zábavu a poučení, 14. července 1878, č. 48, s. 345–346; *Hrozná věc se dějí*. *Duch času*, Nedělní list „*Svornosti*“ pro zábavu a poučení, 4. srpna 1878, č. 51, s. 358; *Katolický „Hlas“ proti národním podporujícím spolkům českým*. *Duch času*, Nedělní list „*Svornosti*“ pro zábavu a poučení, 29. června 1879, č. 46, s. 181–182.

89 H a b e n i c h t , J.: *Dějiny Čechův Amerických*, s. 575–77.

90 Archiv Náprstkova muzea, Archivní sbírka Krajanství, Scrapbooks: *Čechové mimo vlast X*. 1887–1892.

když ho chicagští benediktini volali k soudu po tiskovou urážku benediktinského opata v čtvrti sv. Prokopa Karla Jaegra.⁹¹ V listopadu téhož roku *Svobodná obec* v Chicagu uspořádala veřejnou schůzi ve prospěch B. Bittnera a v přijaté rezoluci přítomní deklarovali svou solidaritu s jeho postojem k českým benediktinům: „*Budiž usneseno, že tímto prohlašujeme za nezvratnou pravdu, že velická většina občanů českoamerických, žijících v Chicagu rozhodně nesouhlasí a nechová sympatií s opatem Jaegrem, naopak, věříme, že všechno posuzování jeho osoby a kostela českými svobodomyšlnými občany učiněné bylo až do dnešní doby úplně pravdivě a opodstatněné.*“⁹² Když Bittnerův časopis *Šotek* přestal vycházet, přispíval Bittner znovu do *Svornosti*, *Ducha času* a v posledních měsících svého života byl členem redakce *Denního Hlasatele*.⁹³

Na přelomu 19. a 20. století náboženské konflikty mezi katolíky a svobodomyšlnými ještě existovaly. Je příznačné, že během příprav k obelání Národopisné výstavy v Praze roku 1895 čeští katolíci v Chicagu poněkud ironicky uvedli, že „*my Čechové i zde za mořem jsme nepolepšitelní, že i zde považujeme za svůj hlavní program [...]* vzájemné očeřňování.“⁹⁴ *Oslava 25leté výročí u příležitosti založení Svobodné obce* v roce 1895 českými svobodomyšlnými v Chicagu měla silný antiklerikální charakter. Jeden z hlavních řečníků Václav Šnajdr prohlásil, že *Svobodná obec* symbolizuje „*boj světla s tmou, boj duchovní svobody s náboženským bludem.*“ V podobném duchu zněly i komentáři svobodomyšlných novin *Svornost*: spolek *Svobodná obec* se stal „*mocnou baštou pravdy, jejíž světelné paprsky osvětlují černou noc klamu náboženského*“ a jeho založení bylo „*největší odvetou podvratným živlům tmářským*“.⁹⁵

České Chicago na přelomu XIX. a XX. století

V 90. letech 19. století se začalo měnit složení imigrace ve prospěch neanglosaských přistěhovalců. Odpor proti přichozím se projevil nativistickým hnutím, které nabylo velký vliv na přelomu 19. a 20. století. Bylo zaměřeno proti imigrantům z Jižní a Střední Evropy. Ideologie tohoto hnutí byla vytvořena na základě třech pilířů: antikatolicismus, antiradikalismus

⁹¹ *Ze soudních síní*. *Svornost*, 11. 1. 1895; Čapek, T., *Naše Amerika*, s. 278.

⁹² *Osvětou k duševní svobodě*. Obrovská schůze svobodomyšlných. *Svornost*, 11. 11. 1895.

⁹³ *Bartoš Bittner*. Amerikán, *Národní kalendář*, 1913, s. 139.

⁹⁴ *Provolání*. *Národ*, Chicago, 11. 2. 1894, s. 5.

⁹⁵ *Naše víra – pravda*, *Svornost*, 9. 11. 1895,

a přináležet k anglosaským národům.⁹⁶ Jeho stoupenci pokládali migranty z Rakouska-Uherska, Ruska a Itálie za nežádoucí a biologicky nepřipravené k asimilaci.⁹⁷

Problém integrace a asimilace slovanských přistěhovalců se stal na přelomu 19. a 20. století ústředním bodem teoretických diskursů jak v americké společnosti, tak i v českém prostředí. Americká socioložka a odbornice slovanské imigranty Emily Balchová upozornila na skutečnost, že někteří z Čechů integraci odmítají a zároveň vyjádřila obavy z četných obtíží a případů konfrontace, které proces amerikanizace doprovázely.⁹⁸

Své sympatie k českým migrantům vyjádřila i americká sociální pracovnice Jane Addamsová, zakladatelka sociálního a vzdělávacího ústavu pro imigranty v Chicagu v Hull-House, která dlouhá léta se věnovala tamějším českým migrantům. Na základě své osobní zkušenosti konstatovala, že migranti první generace přinášejí ze své staré vlasti tradice, hodnoty a zvyklosti, které postupně ztráceli, a druhá generace tyto zvyky vůbec nedodržovala. Když T. G. Masaryk navštívil v roce 1902 Chicago, byl podle Addamsové překvapen materialismem Čechů, kteří neovládli jazyk a jejich děti toužily vypadat jako Američané.⁹⁹

Ve své knize i přední Čechoameričan J. E. Salaba-Vojan nastínil problém asimilace svých krajanů v Americe. Uvedl, že mezi Čechoameričany existují tři trendy. Na prvním místě se zmínil o tzv. „táboru smrti“, tj. o Češích, kteří dávají přednost asimilaci, mluví jen anglicky a styk s Čechy úplně přerušují. Jejich děti se vůbec nenaučily česky nebo se tento jazyk styděly užívat. Druhý extrém, tzv. „tábor nesmiřitelných“, se hlásil pouze k češtví a postavil „čínskou zeď“ proti všemu americkému“. Takový postoj autor kritizoval, protože každé uzavírání vyvolává proti sobě bouři. J. Salaba-Vojan podporoval postoj většiny Čechoameričanů, tzv. „tábora nového života“, podle kterého mají stát „Čechoameričany“, což pro ně představovalo syntézu české a americké kultury – jak vyjadřovalo jejich heslo „*Chceme být Američany, ale při tom chceme zároveň zůstat Čechy*“.¹⁰⁰

⁹⁶ H á j k o v á , Dagmar: *Mezi kontinenty: Proměny identit Čechů v Americe 1850–1918*. In: *Identity v českých zemích 19. a 20. století : hledání a proměny*. Ed. R. Kučera a kol. Praha 2012, s. 135.

⁹⁷ F r a n k , Tibor: *Ethnicity, Propaganda, Myth Making. Studies on Hungarian Connections to Briatin and America 1848–1945*. Budapest 1999, s. 36.

⁹⁸ Archiv Ústavu Tomáše Garriguea Masaryka, fond TGM, Předválečný, odd. 31 – Americké přednášky, kr. 219, č. 9; B a l c h , Emily: *Our Slavic Fellow Citizen*. New York 1910, s. 409.

⁹⁹ H á j k o v á , D.: *Naše česká věc*, s. 15.

¹⁰⁰ S a l a b a - V o j a n , Jaroslav: *Česko-Americké epistolky*, Chicago 1911, s. 9–13.

Chicagští čeští katolíci rovněž varovali před nebezpečím asimilaci druhé generace: „*My Čechové zde velmi brzo v mořích anglikanismu utoneme, obzvláště budou-li časy pro přistěhovalce tak nepříznivé jako nyní a nebudou-li naše osady tímto živlem přistěhovaleckým zesilovány*“, uvedl chicagský katolický *Národ*. Vedle panující xenofobie v americké společnosti považovali chicagští čeští katolíci své svobodomyšlné krajanů za hlavní překážku zachování české národnosti v Americe. Tvrdili, že česká svobodomyšlná mládež podléhá snadněji amerikanizaci a nemůže být považována za součást českého národa: „*Ti sokoly a sokolky, při vlasteneckých slavnostech jazykem cizím hovořili jedině z těch příčin, že češtiny, své mateřštiny – nepoznali*“.¹⁰¹ Čeští katolíci dále uvedli, že považují český katolický kostel za pevnější pilíř české národnosti v Americe než spolky svých svobodomyšlných krajanů: „*Katolické kostely nepadnou a nezahynou, jako padla Slovanská Lípa v Chicagu [...] a jiné jí podobné Lípy jinde, jež následovat budou všechny naše národní, české, slovanské a jiné podobného jména sině, a to jednoduše z té příčiny, že ty stojí jenom tak dlouho, dokud se majitelům vyplácí [...] kdežto kostel katolický stojí jenom tak dlouho s církví katolickou*“ a *nelze ho odcizit*.“¹⁰² Jinými slovy, pro české katolíky v Americe náboženství přebíralo úlohu nejdůležitějšího faktoru pro zachování češtví, protože český katolicismus kontrastoval s americkým protestantismem a tím byl do jisté míry v rozporu s tradiční představou o protestantském Anglosasu – White Anglo-Saxon Protestant (W. A. S. P.).

Čeští svobodomyšlní v Chicagu si vybrali druhou strategii. Již v 80. letech XIX. století usilovali o založení jednotné školské organizace: „*Chceme-li podporovat věc národnosti a vzdělanosti české a něco pro ni učinit, jest svatou povinností naši založit Matici Školskou v Americe*“.¹⁰³ Tato myšlenka se uskutečnila až prvního desetiletí XX. století. Zároveň kladli větší důraz i na tisk jako součást své integrační a adaptační strategie a nástroj záchrany původní identity u druhé generace amerických Čechů. Začali vydávat časopis *Svobodná škola* od 90. let 19. století. Měl vychovávat českou mládež „v českém jazyku“.¹⁰⁴ V rubrice „*Galerie našich předků*“ časopis uveřejňoval na pokračování krátké životopisy předních českých intelektuálů a postav z české minulosti (Jana Žižky z Trocnova, Svatopluka Čecha,

¹⁰¹ *Epistola k rodičům*. *Národ*, Chicago, 26. 8. 1894, č. 198, s. 2.

¹⁰² *Kdo má v Americe Budoucnost?*. *Národ*, Chicago 30. 12. 1894, č. 323, s. 2.

¹⁰³ *Proč se hlásíme k české národnosti v Americe?*. *Amerikán*, Chicago, 6. 4. 1881, č. 28, s. 207.

¹⁰⁴ *Všem svobodomyšlným*. *Svobodná škola* 3, Chicago, leden 1899, s. 1.

Jaroslava Vrchlického, Aloise Jiráska, Mistra Jana Husa a dalších): tak pěstoval u druhé generace lásku k staré vlasti.¹⁰⁵

Nativistické hnutí zároveň přispělo do jisté míry i k pokusům o překonání náboženských konfliktů mezi českými katolíky a svobodomyšlnými. Např. svou účastí na tzv. „Českém dnu“ Kolumbijské výstavy v Chicagu roku 1893 čeští katolíci a svobodomyšlní veřejně demonstrovali svornost a společenskou konsolidaci. Hlavním centrem oslavy byla „největší a nejsilnější česká osada“ na americkém kontinentu Plzeň. Byla uspořádána česká manifestace, jíž se zúčastnili jak čeští svobodomyšlní, tak i čeští katolíci a evangelíci. „*Svobodomyšlní a katolíci si podali ruce*“. ... „*Ze všech stran se scházeli členové různých sborů do svých spolkových místnosti a ulice kolem šesté hodiny ranní byly již plné lidí*“, uvedl *svobodomyšlný Amerikán*.¹⁰⁶

Chicagští Češi zahájili v periodickém tisku veřejnou diskusi, směřující k překonání náboženských rozdílů mezi nimi a svobodomyšlnými. „*Máme se sblížovat a ne odpuzovat*“, apeloval *Český svět*. Základní příčiny tohoto rozdělení uváděla redakce: „*Mnozí naši svobodomyšlní krajané mají o našich bratřích katolických nesprávný dojem a často díváme se na ně jako na lidi, kteří jsou v pokroku o sto let zpátky. Ve skutečnosti ale nalezneme v katolických spolcích tak dobré lidi svobodomyšlné a pokrokové, jako nalezneme ve svobodomyšlných spolcích dobré a upřímné křesťany*“. *Český svět* vyzval své krajany, aby se spojily v jeden mohutný celek, který by přispěl k zachránění jejich původní národní identity a k rozkvětu českého spolkového života.¹⁰⁷

Je zřejmé, že v případě chicagských Čechů se dotýkáme procesu střetu dvou identit – národní a náboženské. Chicagští čeští katolíci naznačovali, že hlavní podmínkou ke konsolidaci českého společenství v USA mělo být podřízení náboženské identity identitě národní. Podobný proces lze ale pozorovat až v době první světové války.

Závěr

Na přelomu 19. a 20. století bylo Chicago uznávanou metropolí amerických Čechů. V každodenním životě chicagských Čechů dominovaly dvě

¹⁰⁵ *Galerie našich předků*. Svobodná škola 3, Chicago, č. 2 (únor) 1899, s. 24–26; Tamtéž 3, č. 3 (březen) 1899, s. 41; Tamtéž 7, č. 3 (březen) 1903, s. 41; Tamtéž 7, č. 6 (červen) 1903, s. 101–104.

¹⁰⁶ *Amerikán* 18, 16. 08. 1893, č. 48, s. 12–13, 16–17.

¹⁰⁷ *Český svět* 1, 29. 8. 1899, č. 1, s. 1.

základní tendence. Čeští katolíci a svobodomyšlní byli vedeni společným cílem – zachránění své původní identity, českého jazyka a svých původních kulturních charakteristik. Zachování českého jazyka a původní národní identity se realizovalo různým způsobem – v české škole, periodickým tiskem, v kulturních spolcích. Pro české katolíky český kostel představoval důležitý prostředek výchovy druhé generace a byl jedním z pilířů češství v Americe. Chicagská česká komunita tak si vytvořila jakýsi „stát ve státu“, který zpomaloval probíhající asimilaci. Z druhé strany ale chicagská česká komunita nebyla jednotná. Hlavní překážkou jejich konsolidace byly náboženské konflikty mezi českými katolíky a svobodomyšlnými. Je zřejmé, že v chicagské české komunitě dominovaly dvě identity – národní a náboženské. Náboženské rozdělení mezi katolickým a svobodomyšlným táborem nebylo překonáno až do prvního světového válečného konfliktu.

CHICAGO CZECH CATHOLICS AND FREETHINKERS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

The history of Czech Chicago is of special significance for the whole of the Czech community in America. Chicago became the “capital of American Czechness” in the second half of the 19th century, when a large number of Czechs settled there. Three camps established themselves in Chicago’s Czech community – Catholics, freethinkers and Evangelicals. The Czech Catholics and freethinkers set up their own Czech districts and developed strategies to slow down the process of assimilation and to preserve the Czech language, identity and culture. Their strategies took various forms: the establishment of a Chicago Czech community, a Czech-American press, Czech schools, as well as cultural and charity organizations. The Czech Catholics placed great emphasis on religion and considered the Czech Catholic church to be the strongest pillar of American Czechness. At the same time, there were bitter religious conflicts between the Chicago Czech Catholics and freethinkers, which were the main obstacle to consolidating Czech society in Chicago and the USA.